

Samarbejdet mellem kønnene

Af *Kresten Kay, Bjørn Ribers og Kåre Wenzel*

En stor del af kønsforskningen inden for de sidste årtier har fokuseret på (og fremhævet) *kampen mellem kønnene*, dikotomierne mellem de maskuline og de feminine værdier og den maskuline hegemoni over kvindekønnet, udtrykt gennem uligheder i samfundet. Det har haft sin historiske begrundelse, og været berettiget. Noget tyder på at kønsdebatten i samspil med den overordnede samfundsudviklingen, har transformeret den generelle forståelse af mænd og kvinders identiteter, til et punkt hvor ligestilling i dag er ved at etablere sig som et grundvilkår i måden som de yngre generationer organiserer deres liv og parforhold på. Et speciale fra 2007 med titlen *Parforhold og medier i en refleksiv modernitet*, som er et led i FAMOSTAT-projektetⁱ, indikerer, at der med de nye generationers parforholdsstruktur, er ved at etablere sig en ny form for parforhold, hvor forholdet mellem mand og kvinde udgør et mulighedsrum for to menneskers individuelle udfoldelse, forankret i et unikt stabiliserende fællesskab. Undersøgelsen til baggrund for specialet er baseret på et 9 kvalitative interview der fokuserer på mænds refleksioner over parforhold, kombineret med forskningsresultater fra IFUSOFFⁱⁱ undersøgelsen foretaget af Dencik og Westerling (2006) i samarbejde med Socialforskningsinstituttet, hvor 1003 danske mænd og kvinder født i 1968 deltog.

Grundlæggende lighed

Et centralt omdrejningspunkt for forskningsinteressen i *Parforhold og medier i en refleksiv modernitet* er forholdet mellem individualitet og fællesskab, samt hvordan samspillet mellem disse påvirker og udvikler den maskuline identitet. Det fremgår af undersøgelsen, at mændene og deres samlever forhandler om at give hinanden plads. Ligestilling fremstår som et indiskutabelt grundvilkår i forholdet, og parrene imellem er der en fælles beslutning om, at mænd og kvinder skal have ens udfoldelsesmuligheder karrieremæssigt, familiært og personligt. I en del tilfælde har kvinden etableret sin karriere først, for at manden senere kunne gå efter sin. Samtidig vægtes familien og børnene højt, i den refleksivt organiserede livsplanlægning, hvor både mand og kvinde engagerer sig i opdragelsen, følelsesmæssigt såvel som praktisk. Måden hvorpå parforholdet struktureres viser, at der er mulighed for at være individuel, samtidig med at man er i et fællesskab, disse udelukker ikke længere hinanden. I de posttraditionelle parforhold bliver individualisering en ny form for socialitet. Familiens fællesskab udgør en platform, hvorfra man udlever sine individuelle veje, baseret på et samspil der i høj grad bygger på et *samarbejde mellem kønnene*.

Kønsroller og familieliv i forandring

Som følge af postmoderniseringens store epokeskift bevæger vi os hastigt mod en netværkscivilisation, hvor individets personlige liv, såvel som familieliv, formes på en helt ny måde, ud fra en *ny social grammatik* (Dencik 2005b: 14). Der er åbnet for en anderledes måde at leve sit sociale liv generelt og for samspillet i de interpersonelle relationer specifikt.

I den forandringsproces som familien undergår, kan man definere den moderne stærke familie ud fra dens funktion som *team* (Dencik 2005a: 95-99). Dette er en familieform, hvor familiemedlemmerne i høj grad har mulighed for – og frihed til – at udvikle deres individuelle egenart og realisere deres egne sociale præferencer. Dette afstemmes samtidig med familieinstitutionens behov for at opretholde samhørighed og fællesskab. Specialet viser, at mændene og deres partnere ikke tager parforholdets struktur for givet, men taler sig frem til, hvilken form for fællesskab de ønsker. Samlivet indrettes på en forening af familiefællesskabets kollektive interesser og de individuelle behov, i en frivillig forhandlingsproces, hvor begge betragtes som ligeværdige parter. Det er her centralt at fremhæve forskellen mellem tidligere tiders patriarkale familiestrukturer (Johansson 2001: 162-163) og de samspilsmønstre, som undersøgelsen beskriver. En høj grad af frivillighed præger samværet i den moderne kernefamilie, frem for en underordning af familiens patriark. Mændene befinder sig i en brydningstid, hvor kønsroller og familieformer opløses og nye dannes (Dencik og Schultz-Jørgensen 1999). De står på tærsklen til en ny æra i parforholdets opbygning og er sig på flere måder dette skift bevidst.

Refleksive relationer

I undersøgelsen ses, at der er en bevidsthed hos mændene omkring den ændring, der rent historisk er sket i parforholdets karakter, og de forholder sig reflekterende til dette i forhold til, hvordan de selv indgår i parforhold. I de traditionelt definerede patriarkale familieformer levede mænd i et *refleksivt vakuum*, hvor de ikke aktivt skulle forholde sig til deres rolle som mand og fader (Johansson 2001: 162-163). I forbindelse med *patriarkatets fald* er der imidlertid opstået et krav til mænd om at reflektere over deres mandlige rolle, relationerne og livets valg. De mænd der har deltaget i undersøgelsen udøver en *retrospektiv refleksion*, hvor deres egen status som mand i et parforhold vurderes i forhold til egen opvækst, men også i forhold til bevidstheden om tidligere typer parforhold baseret på traditionelle kønsrollemønstre og patriarkale familieformer. Mændenes egen rolle som mand og far undersøges både i forhold til det generelle billede af en patriarkalsk

faderfigur, men også i måden hvorpå de specifikt adskiller sig fra deres egen far, der ofte beskrives som mere rationel, mindre følelsesorienteret og i højere grad konventionel i sine livsvalg.

Denne refleksive proces foregår igennem det, der i specialet er betegnet *refleksionsrelationer*, som indbefatter de relationer, mænd reflekterer sammen med eller *spejler* sig i forhold til (Cooley 1962, 1964) – enten direkte i form af sparringspartnere i refleksionsprocessen eller indirekte i form af personer, der bruges som enten positive eller negative forbilleder, for eksempel forældre.

Refleksionsrelationer kan både være venner, hvor der er rum for den dybe, fortrolige samtale, men også i høj grad partneren. I parforholdet etableres den intimitet, fortrolighed og tryghed, der fordrer dybere refleksion, gennem den længerevarende biografiske fortælling, som parret fælles bygger op (Schultz Jørgensen 2002: 248) – og det fremgår af interviewene, at mændene finder deres betydeligste og nærmeste relation med deres kone eller kæreste, hvor der også i høj grad er rum for at diskutere og definere, de nye kønsroller som forholdet bygger på. Det fremgår at refleksionsprocessen accentueres yderligere ved tilkomsten af børn.

Den ny faderrolle

Overgangen fra par til førstegangsforældre er en proces, der har en række konsekvenser for parforholdets udformning (Viala 2006) og for mændenes dannelse af identiteter. Det bliver i undersøgelsen tydeligt, hvordan forældreskabet tegner et markant skift i mændenes liv og markerer overgangen fra et liv baseret på individuelle løsningsmodeller i et parforhold mellem to mennesker, mod et øget fokus på barnet som centrum for familiefællesskabet. Forældreskabet har været underlagt kraftige forandringer i forbindelse med den samfundsmæssige og kulturelle udvikling i Danmark igennem de sidste 30-40 år, herunder ændringer i arbejdsmarkedsvilkårene. Det har påvirket både mænd og kvinders forventninger til, hvad det vil sige at være gode forældre, eller mere specifikt, en god mor eller far (Hestbæk 2003). Undersøgelsen tegner et billede af mænd der er følelsesorienterede fædre, som taler åbent om kærlighed til deres børn. At blive far, er et væsentligt, identitetsmæssigt holdepunkt for mændene, hvor de oplever, at deres faderrolle er med til at definere dem som individer.

Mændene oplever at ville tilsidesætte sig selv for deres familie, i mødet med hvad de beskriver som en *ubetingede kærlighed* til barnet. Faderskabets karakter kendetegnes dermed ved at være præget af både følelse og interesse i mændenes kontakt med barnet og er dermed ændret fra den traditionelle børnereserverede forsørger (Sommer 2003: 237). Set i et historisk perspektiv er denne

type fader forholdsvis ny, i og med at parforholdets struktur er ændret ved, at kvinden har suppleret moderrollen med erhvervsarbejde, mens manden omvendt er gået fra at være ensidig forsørger til at have en mere aktiv faderrolle (Hestbæk 2003, Nygaard Christoffersen 1999). Deltagerne i undersøgelsen udviser et højt niveau af fællesskab mellem mand og kvinde i forbindelse med forældreskabet. Dette fællesskab er funderet i to karakteristiske samspilsformer: et *gensidigt samarbejde* om at give rum til individuelle behov og dermed få begge parter individuelle ønsker imødekommet, samtidig med, at der er et oprigtigt engagement og *fokus på den fælles helhed*.

Dialogisk samarbejde

Som denne hverdagslivsanalyse af parforholdet indikerer, er et væsentligt træk ved det posttraditionelle parforhold er dets karakter af *forhandlingsrum*. Hvor traditionelle parforhold byggede på en form for kontrakt, der var baseret på eksterne kriterier som slægtskabsbånd, kulturelle traditioner eller sociale forpligtelser, er det postmoderne samliv bygget op omkring forhandlinger hvor parterne indgår aftaler, der imødekommer og koordinerer såvel deres fælles livsrum som individuelle behov (Dencik 2005a: 96-112, Giddens 1996: 16). Dette eksisterer gennem en *dialogisk samarbejdsproces*, hvor de to parter i et demokratisk fællesskab og med gensidig forståelse får tilgodeset deres individuelle livsrum, uden at det bliver på bekostning af det fælles familieliv. Det dialogiske samarbejde finder sit udtryk i et refleksivt samspilsmønster, der overvejende er baseret på samtaler omkring arbejdsdeling, livsplanlægning og organisering af hverdagslivet.

Et markant kendetegn ved det samspilsmønster, som beskrives af mændene, er at de ofte forhandler om mulighederne for *min tid* og *din tid*, men med både ønske om og hensyn til også at prioritere *vores tid*. Ved at give og tage udspiller deres forhold sig i en konstant balance mellem de individuelle og de fælles behov, men hvor det grundlæggende mål er at få fællesskabet til at fungere, og samtidig at tilgodese begges ønsker. Samarbejdet opererer ikke kun i det små, men også på de større valg i livet, karriere- og uddannelsesskift.

Fundamental tillid

Et forhold baseret på denne form for koordination og forhandling, hvor parterne tilstræber at beskytte familiefællesskabets kollektive interesser, samtidig med at de søger at realisere egne personlige interesser, kræver en grundlæggende *tillid* til, at den anden er villig til at deltage i dialogen og arbejder for det fælles bedste. Begge parter må indgå en række kompromiser, og

forholdets succeskriterium er, hvor gode de er til dette og dermed om de er i stand til at forene begges behov. Et forhold baseret på udtalte eller uudtalte tillidsbånd er også oppebåret af netop disse, og hele forholdets fundament kan dermed forsvinde, hvis tilliden brydes. Giddens (1996: 62) argumenterer for, at betydningen af at føle sig ontologisk sikker er, at man ubevidst har svarene på livets fundamentale eksistentielle spørgsmål. Angsten indtræder på sin vis med den menneskelige handlefrihed, som dermed kan være grundlæggende modsatrettet oplevelsen af ontologisk tryghed. Med andre ord, så kan parforholdet, hvis det konstant bliver gjort til genstand for refleksion, genovervejelse og kontinuerlige tvivl – som der er mulighed for i det posttraditionelle parforhold, også betegnet *det rene forhold* – lede til utryghed og angst (Giddens 1994: 76).

Giddens' teser om det rene forhold er empirisk efterprøvet af Gross og Simmons (2002). Forfatterne konkluderer, at det postmoderne menneske høster de positive aspekter som frihed og lykke, men de ser ikke tegn på den angst og usikkerhed, som Giddens påpeger, følger med det rene forhold. Resultaterne fra specialets undersøgelse viser, i tråd med Gross og Simmons (2002: 531), at mændene primært oplever de positive aspekter i parforholdet. Bevidstheden om tillidens skrøbelighed synes dog ikke at få mændene til at kapitulere i en form for angst, som beskrevet af Giddens (1994), derimod lader det til at fungere som incitament for at arbejde konstruktivt på at skabe de rammer der understøtter parforholdets fælles rum, idet selve skrøbeligheden gør fællesskabet unikt. Parforholdet synes at udgøre en psykosocial stabilitetszone for individet (Dencik 2005a: 103) i højere grad, end det medfører usikkerhed og angst som Giddens fremstiller det. Der tegner sig i undersøgelsen et billede af *parforhold i forandring* mod en form for samvær, der tillader autonomi for det enkelte individ, men ikke på bekostning af fællesskabet. Det er for en stor del gennem denne stabilitet, at mændene giver udtryk for at opleve frihed, på en basis af tryghed.

Empatisk gensidighed

Forhandlingen af de individuelle goder og håndteringen af den konkrete hverdag er ikke nødvendigvis uproblematisk, men beror på en høj grad af velvillighed fra begge parter omkring fordelingen af tid og muligheder for valg i livet. Der kræves en *empatisk gensidighed*, hvis familiefællesskabet skal give plads til både manden og kvindens individuelle gøremål, uden at familien samtidig bliver sprængt og går i opløsning (Dencik og Westerling 2002: 6). Denne form for gensidighed ses ikke som mulig ret mange andre steder end i netop familien og har heller ikke været til stede i de traditionelle, patriarkale familieformer. I denne familieform underordnedes det enkelte familiemedlem i høj grad familiefællesskabets krav, som de blev defineret af familiens

patriark. Dermed blev familiemedlemmernes mulighed for, og frihed til, at udvikle og realisere deres individuelle, sociale præferencer begrænset af patriarkens tolkning af, hvad der var nødvendigt for familiens skyld (Dencik 2005a: 96-97). I modsætning til dette står det dialogiske samarbejde, funderet i en tillidsbaseret relation og en refleksionsproces, der ikke alene omhandler parternes personlige situation, men også de nye mande- og kvinderoller, som er opstået gennem postmoderniseringen.

Dencik og Westerlings (2002, 2003) forskning viser to aspekter af det posttraditionelle familieliv. På den ene side fremtræder en voksende destabilisering af familielivet i forbindelse med det postmoderne samfunds accentuerede fokus på individualisering. I og med at det enkelte individ bliver referencepunktet i sit eget liv, øges opmærksomhed mod én selv og mod egne ønsker, behov, præferencer og drømme. Dette forstærker en oplevelse af at være et individ, adskilt fra omgivelserne og de sociale fællesskaber. På den anden side betyder individualisering ikke nødvendigvis individualisme eller egoisme. Det bliver derimod en ny form for socialitet, hvor mændenes identiteter udvikles og opretholdes gennem deres sociale interaktioner og familiefællesskabet får dermed en vigtigere og vigtigere psykosocial funktion for individet.

Manden i familien, familien i samfundet

Det overordnede billede, der tegner sig, er at mændene er trådt langt ind i en ny form for parforhold, der i høj grad bygger på jævnbyrdighed mellem mand og kvinde i forbindelse med forældreskab, kønsroller og parforholdsstrukturer. Undersøgelsen viser et billede af mænd, der er ansvarsbevidste og tager rollen som både delforsørger, fader og opdrager særdeles alvorligt. Samtidig tilstræbes det at være en forstående sparringspartner, hengiven elsker, og et karrieremæssigt succesfuldt individ. Den problematik, som så vidtrækkende ambitioner giver, viser sig i samtlige informanternes beklagelser over hårde prioriteringer og tidspres. Dilemmaet bunder i, hvordan mændene får samspillet mellem familiens behov, arbejdsmarkedets krav og den begrænsede tid til at fungere. En del af samspillet udfordring er dermed at tilrettelægge hverdagen og tiden, så det bliver muligt at gennemføre den reflektivt organiserede livsplanlægning, som er målet for begge parter (Giddens 1996). For mændene synes forbilledet på et ideelt parforhold at være et par, der efter mange års samliv stadig er glade for hinanden, men som samtidig har formået at give plads til hinanden som to ligeværdige autonome individer. Frihed til at være sig selv i forholdet er central, og forholdet eksisterer for mændene kun ved, at der er to selvstændige mennesker, som udgør et fælles hele.

Mændene ser altså deres personlige identiteter og vækst udfoldet i familien og synes at definere sig selv identitetsmæssigt ud fra en kombination af flere kategorier: *manden, elskeren, vennen, faderen og delforsørgeren* – det vil sige på baggrund af både den hjemlige og erhvervsmæssige rolle, de udfylder. Informanterne beskriver på en række felter den unikke psykosociale funktion, som de nære relationer og familien har for dem og på trods af dagligdagens krav og afbalanceringen af individuelle drømme, har de reelt valgt familien og ønsker sig ikke en tilværelse alene som hverken singlemand eller alenefar.

Nærhed og tilknytning i hverdagen

Samtaler med mænd midt i trediverne understreger dermed Dencik og Westerling pointe: at familiefællesskabet i dag får en helt særlig betydning for individets identitetsudvikling som ikke findes på samme måde i arbejdslivet, fritidslivet eller de andre arenaer, hvor mennesker optræder som individuelle, selvstændige aktører. Familien bliver for mændene det sted hvor de kan opleve at blive bekræftet som et *unik, uerstatteligt og "helt" menneske*" (Dencik og Westerling 2003: 4-5). Familielivets betydning for individet underbygges af resultaterne i IFUSOFF-undersøgelsen der tegner et billede af et *relativt konventionelt familiemønster*. Denne viser, at 82,1 % af 35-årige danskere lever i fast parforhold, mens kun 17,9 % er enlige. Samtidig viser undersøgelsen, at 71,78 % af 35-årige danskere lever i fast parforhold med børn og 58,68 % er reelle kernefamilier, det vil sige par med egne børn (Westerling 2004, 2006).

Betydningen af den psykosociale funktion, som familiens nære relationer udgør for individet, accentueres i det postmoderne samfund hvor *længslen efter at høre til* øges som følge af postmoderniseringens accelererende krav til omstillingsduelighed (Dencik 2005a). I kølvandet af denne står risikoen for at blive fravalgt på arbejdsmarkedet eller i andre af livets udenomsfamiliære sammenhænge. Denne destabilisering på livets forskellige arenaer synes at fordre en *vedholdenhed* blandt mændene for at få parforholdet til at lykkes. For en stor del af informanterne findes der energi til denne vedholdenhed gennem de små oplevelsers betydning. En kærestedag, hvor børnene bliver passet, og de har tid til at fordybe sig i tosomhed, gå ud at spise, finde tid til sex, eller gå i biografen – eller timen efter børnene er lagt i seng, hvor der er tid til at tale sammen. Det kan være den stille uudtalte forståelse imellem parterne, udtrykt i daglige handlinger, der skaber tilknytningen i hverdagen. Parforholdet synes således at være forankret i en række *hverdagsmæssige tilknytningshandling*er, der bekræfter individerne i deres kærlighed og sameksistens.

At modne forholdet til kærlighed – gennem samarbejde

Hvor det traditionsbaserede ægteskab blev indgået som en overenskomst mellem respektive familier ud fra overvejelser af social art (Giddens 1996: 16), er foreningen mellem to individer i dag baseret på disse to menneskers individuelle oplevelse af gensidig tiltrækning og efterfølgende valg om at indgå i et fællesskab. I ethvert menneske er der en iboende længsel efter forening – i overført betydning, en søgen efter at indgå i et fællesskab. Men oplevelsen af tiltrækning vil med tiden blive afløst af hverdagsmæssige konflikter, modsatrettede individuelle behov og perioder med følelsesmæssig adskilthed. Fra dette punkt er det afgørende, om parterne er i stand til at tage skridtet fra et forhold funderet i forelskelsens fase til at udvikle sig til moden kærlighed, der også er baseret på en viljesevne intention (Fromm 2000 (1956): 30). Mændene er i høj grad bevidste om det uundgåelige i dette skift og på det arbejde som det kræver og samtidig meget opsatte på, at transformationen fra forelskelse til moden kærlighed skal lykkes. Denne overgang sker hovedsagligt igennem refleksionsprocessen, hvor de foretager en opvejning af de muligheder, som livet kan indeholde, og de *andre liv*, der potentielt kunne leves – i forhold til de afsavn, som fravalg vil indebære. Her fremtræder parforholdet og det fremtidige familielivs betydningsfuldhed klart og opvejer længslen efter livets andre muligheder.

På et centralt område kan der i det posttraditionelle parforholds konturer ses en ny maskulin identitet. Vi ser grundelementerne til et velafbalanceret parforhold, baseret på den *modne kærlighed*, der forudsætter bevarelse af ens egen integritet og individualitet (Fromm 2000 (1956)), samtidig med at fællesskabet dyrkes. Hvor parforholdet tidligere var konstitueret af de traditionelle kulturelle og familiære bånd, med dertilhørende etablerede kønsrollemønstre, konstitueres samlivet nu gennem en refleksiv organiseringsproces og med den udvikles kontinuerligt nye mandlige og kvindelige identiteter. Fælles for mændenes beskrivelse er, at kvindens accept af dem som et selvstændigt individ (og deres af hende!) er et afgørende punkt med henblik på at kunne udvikle forholdet mod en højere grad af modenhed, hvor forskelligheden mellem to autonome individer udgør en fælles og gensidigt berigende helhed – baseret på samarbejde.

Litteratur

Bauman, Zygmunt. 2002. *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden*. København: Hans Reitzels Forlag.

Cooley, Charles Horton. 1962 (1909). *Social Organisation: A Study of the Larger Mind*. New York: Schocken Books.

Cooley, Charles Horton. 1964 (1902). *Human Nature and the Social Order*. New York: Schocken Books.

Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.).1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzel.

Dencik, Lasse & Westerling, Allan. 2002. "Familier i forandring." *Humaniora*, 17. Nr. 2 (pp: 3-7).

Dencik, Lars & Westerling, Allan. 2003. *IFUSOFF – et Instrument For Undersøgelse af Socialt Fællesskab Og Familieliv*. Center for Barndoms- & Familieforskning. Roskilde Universitetscenter. [Online dokument. Accessed 29. september 2006]. Tilgængelig på URL: <http://www.baff.ruc.dk/Reports/pdf_reports/no6.pdf#search=%22IFUSOFF%22>.

Dencik, Lasse. 2005a. *Mennesket i postmoderniseringen – om barndom, familie og identiteter i opbrud*. Værløse: Billesø & Baltzer.

Dencik, Lars. 2005b. "INTO THE ERA OF SHIFTS: How everything gets designed in an increasingly non-designed world." In: Dencik, Lars. 2005b. *SHIFT: Design as usual – or a new rising?* Stockholm: Arvenius.

Fromm, Erich. 1991 (1941). *Flugten fra friheden*. Hans Reitzel: København.

Fromm, Erich. 2000 (1956). *Kunsten at Elske*. Hans Reitzel: København.

Giddens, Anthony. 1994. *Intimitetens forandring*. København: Hans Reitzel.

Giddens, Anthony. 1996. *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzel.

Gross, N. & Simmons, S. 2002. "Intimacy as a Double-Edged Phenomenon? An empirical Test of Giddens." In: *Social Forces* Vol. 81. No. 2 (pp: 531-555).

Hestbæk, Anne-Dorthe. 1999. "Forældreskab i det moderne samfund." i: Dencik, Lars og Schultz-Jørgensen, Per (red.). 1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag (pp: 159-177).

Johansson, Thomas. 2001. "Fadern som försvann." I: Ekenstam, C., Johansson, T., Kuosmanen, J. (red.). 2001. *Sprickor i fasaden: Manligheter i förändring*. Uppsala: Gidlunds (pp: 161-174).

Johansson, Thomas. 2003. *Billeder af selvet*. København: Klim.

Johansson, Thomas. 2005. "At skabe sin identitet – ungdom i et posttraditionelt samfund." *Psykologisk Set*. 22 årg., nr. 59, november 2005. (pp: 4-19)

Johansson, Thomas. 2006. *Makeovermani: om Dr Phil, plastikkirurgi och illusionen om det perfekta jaget*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kay, K., Ribers, B., Wenzel, K.. 2007. *Parforhold og medier i en reflektiv modernitet – en undersøgelse af mænds refleksioner over samliv og medier*. Speciale ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning & Institut for Kommunikation: Roskilde Universitetscenter.

Kay, K., Ribers, B., Wenzel, K.. 2007. "Posttraditionelle parforhold". *Psykologiinformation* 35. Årgang nr. 1/2007.

Nygaard Christoffersen, Mogens. 1999. "Familiens udvikling – den danske model." i:

Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.).1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzel. (pp: 79-107)

Schultz Jørgensen, Per. 1999. "Familieliv – i børnefamilien." i: Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.).1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzel. (pp: 108-131).

Schultz Jørgensen, Per. 2002. "Den konstruerede identitet" i Løw, O. & Svejgaard, E. (ed.): *Psykologiske grundtemaer*. Århus: KvaN. (p. 230-250).

Sommer, Dion. 1999. "Faderskabet i den radikaliserede modernitet. En undersøgelse af fader-spædbarn-relationen." i: Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.).1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzel. (pp: 217-241).

Themsen, Hanne. 2004. "Den nordiske familieinstitutions aktuelle tilstand." *Psykologisk Set*, 21. årgang, nr. 55, november 2004, (pp: 9-19).

Viala, Eva Silberschmidt. 2006. *Fra par til førstegangsførelse: en undersøgelse af familieliv i udvikling*. Ph.d. afhandling under FAMOSTAT projektet. Institut for Psykologi: Roskilde universitetscenter.

Westerling, Allan. 2001. *Dansk Familieforskning*. Speciale ved Institut for Psykologi. Roskilde Universitetscenter.

Westerling, Allan. 2004. "Det moderne familieliv." *Psykologisk Set*, 21. årgang, nr. 55, november 2004 (pp: 3-8).

Westerling, Allan. 2006. *Posttraditionelt familieliv*. Upubliceret Ph.d. manus, in press. Institut for Psykologi. Roskilde Universitetscenter.

ⁱ FAMOSTAT forskningsprojektet er en undersøgelse af *Familiemønstre og Samlivsformer i den moderne velfærdsstat*, som ledes af Lasse Dencik ved Center for Barndoms- & Familieforskning, Roskilde Universitetscenter. Projektet havde opstart i år 2000.

ⁱⁱ IFUSOFF – *et Instrument For Undersøgelse af SOcialt Fællesskab og Familieliv*, en igangværende undersøgelse af danske 35-åriges sociale liv og familieliv på Center for Barndoms- & Familieforskning ved Roskilde Universitetscenter.